

ДК 336.233.021:368.914](477)

Н. М. Зеленко, В. А. Зеленко*

Національний університет “Львівська політехніка”

*Львівський національний університет імені Івана Франка

АНАЛІЗ РИНКУ НЕДЕРЖАВНОГО ПЕНСІЙНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ: СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ ВИМІР

<http://doi.org/>

© Зеленко Н.М., Зеленко В.А., 2019

У даній статті здійснено аналіз ключових змін у функціонуванні системи недержавного пенсійного страхування в Україні. Проаналізовано особливості функціонування недержавних пенсійних фондів та компаній зі страхування життя. Проведено розрахунок ємності ринку пенсійного страхування та вказано на перспективи його подальшого розвитку. Проведено порівняльний аналіз участі роботодавців на працівників у пенсійних програмах. Визначено позитивні та негативні сторони пропонувані нововведень, зроблено відповідні висновки, надано рекомендації щодо участі у добровільній компоненті пенсійної системи України.

Ключові слова: пенсійне страхування, пенсійна система, пенсійна реформа, пенсійний вік, страховий стаж, недержавне пенсійне страхування, недержавний пенсійний фонд, компанія зі страхування життя.

Постановка проблеми

Найважливішою проблемою, що гальмує розвиток системи недержавного пенсійного забезпечення, є несприйняття її як альтернативи державній системі. Останніми роками замість комплексного розвитку всієї пенсійної системи йде одностороннє нарощування ресурсів бюджету Пенсійного фонду України – системи загальнообов’язкового державного пенсійного страхування (і це називається пенсійною реформою). При цьому ресурсів із року в рік не вистачає. Бюджет ПФУ є постійно дефіцитним, і це при тому, що в Україні доволі висока ставка пенсійних внесків ПФУ, і крім того, уряд одночасно на початку 2017 року подвоїв розмір мінімальної заробітної плати до 3200 грн. – бази для нарахування ЄСВ (станом на 2019 р. – 4173 грн.). Однак, середня пенсія за віком є набагато менша, ніж у європейських країнах (навіть Білорусі та Молдови).

Іншою проблемою, що стає на заваді поширенню цього виду фінансових послуг в Україні, є низька фінансова обізнаність населення, причому ступінь поширення фінансових послуг в Україні є нижчим порівняно з європейськими державами. Так, за результатами першого всеукраїнського соціологічного дослідження “Фінансова грамотність і обізнаність в Україні” було встановлено, що 39 % населення нашої країни не мають банківських рахунків. Більшість громадян користуються лише базовими фінансовими послугами, серед яких оплата комунальних платежів через банк (72 %), користування пластиковою карткою (68 %), проведення платежів через термінали платіжних систем (38 %). Однак населення практично не користується так званими інвестиційними послугами, зокрема такими фінансовими інструментами, як акції, облігації чи інвестування в недержавні пенсійні чи інвестиційні фонди. При цьому українці не зацікавлені в отриманні більшого обсягу інформації про фінансові продукти. Це пояснюється низкою причин (браком коштів для здійснення інвестицій, слабкою довірою до фінансової системи взагалі чи простим нерозумінням того, як користуватися фінансовими послугами). Через нещодавню світову кризу та внутрішню кризу після Революції Гідності, довіра до фінансової системи була підірвана, а її повне відновлення можливе лише за умови підвищення фінансового освітнього рівня споживачів та послідовної фінансово-економічної політики держави [8, с. 43].

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Вагомий внесок у дослідження системи пенсійного страхування здійснили ряд науковців, як от: Е. Лібанова займається дослідженням впливу демографічних чинників на систему пенсійного страхування в Україні; стратегічному аналізу реформ у сфері пенсійного забезпечення присвячено праці О. Ковалю, проблеми “тінізації” економіки України та її вплив на пенсійну систему аналізують З. Варналій, І. Вінничук, С. Зюков, Т. Тищук. Аналізу реформ соціальної сфери присвячені праці І. Варченка. Г. Забарний, Н. Баланок проводять дослідження діяльності недержавних пенсійних фондів на інвестиційному ринку України. Проблемами захисту приватних пенсійних накопичень займаються О. Кириленко та Г. Козак. Аналіз концептуальної сутності пенсійного забезпечення робить А. Якимів. Макроекономічний аналіз вигод та втрат внаслідок функціонування системи державного пенсійного страхування проводить В. Мортіков. Проблемами оптимізації інвестиційного портфеля недержавних пенсійних фондів займаються Н. Ткаченко та О. Шабанова. В. Надрага досліджує демографічні аспекти фінансових ризиків у розбудові пенсійної системи в Україні. Однак, незважаючи на значну кількість досліджень та публікацій, багато проблем у сфері недержавного пенсійного страхування і надалі залишаються дослідженими не у повній мірі. Причиною цього є волатильне ринкове середовище, змінна нормативно-правова база, зокрема через імплементацію законодавства ЄС згідно Угоди про асоціацію.

Цілі статті

- 1) за допомогою порівняльної оцінки статистичних даних провести аналіз функціонування ринку недержавного пенсійного забезпечення та страхування життя;
- 2) здійснити розрахунок відповідних аналітичних показників, що характеризують потенційні варіанти подальшого розвитку недержавного пенсійного забезпечення;
- 3) підвести підсумки, зробити відповідні висновки та рекомендації.

Дане дослідження слід розпочати із проведення аналізу сучасного стану та тенденцій розвитку недержавного накопичувального соціального страхування та пенсійного забезпечення в Україні. Ми будемо розглядати тільки діяльність НПФ (недержавних пенсійних фондів) та компаній зі страхування життя, оскільки у банківській сфері даний вид послуг, у зв'язку з постійними кризовими явищами є недостатньо розвинутий.

Так, у 2018 р. в Державному реєстрі фінансових установ містилася інформація про 62 недержавних пенсійних фонди (далі – НПФ) та 22 адміністратори НПФ. У порівнянні з 2017 р. кількість НПФ зменшилась на 1 % (64), а кількість адміністраторів ж залишилась незмінною [9].

Стосовно ж компаній зі страхування життя (СК “Life”), то у 2018 р. було офіційно зареєстровано – 31 компанію. У 2017 р. їх кількість становила 36 [5]. Такі тенденції є наслідком впливу на фінансовий ринок України світової економічної кризи та внутрішньої нестабільності.

Щодо динаміки розвитку даних ринків, то за чисельністю укладених договорів як сфера недержавного пенсійного забезпечення, так і страхування життя показують від’ємну динаміку. Так, у першому півріччі 2018 р. учасниками НПФ стали 63,7 тис. шт. пенсійних контрактів, що менше на 4,2 % (2,8 тис. шт.) порівняно зі станом на 30.06.2017 р., а придбали поліси страхових компаній – 594,58 тис. осіб. Слід зауважити, що учасниками пенсійного контракту по НПФ можуть бути декілька фізичних осіб (т.з. корпоративні договори пенсійного забезпечення). Загальна сума закумульованих пенсійних внесків НПФ на поч. 2018 р. становила 1937,7 млн. грн. , а страхових премій по СК “Life” – 826.4 млн. грн. (приріст – 31 %). Пенсійні виплати по НПФ на 2018 р. становили 753,4 млн. грн. (приріст 10 %), а по СК “Life” – 251,2 млн. грн. (приріст на 94,7 % порівняно з аналогічним періодом 2017 р.) [4].

Відтак, попри невелике відставання НПФ у чисельності учасників, у 2018 р. вони демонстрували кращі темпи приросту по акумульованих ресурсах у порівнянні з страховими компаніями майже 2.3 рази. За розмірами пенсійних виплат НПФ також є попереду від страхових компаній близько у три рази.

Дослідження ринку недержавного накопичувального соціального страхування за 2017–2018 роки вказує, що недержавні пенсійні фонди та компанії зі страхування життя показали подібний приріст по чисельності залучених осіб та сумою акумульованих ресурсів. Окрім цього, комплексна оцінка усіх аналізованих показників за даний період вказує на те, що недержавні пенсійні фонди у своїй діяльності є дещо стабільнішими від компаній зі страхування життя.

Окремо проведений макроекономічний аналіз статистичних даних показує, що величина сумарних пенсійних активів в Україні у першому півріччі 2018 р. становила лише 5.6 % від ВВП (2536 НПф + 2056 Ск), що являється дуже низьким показником. Для порівняння, в економічно розвинутих країнах світу пенсійні активи становлять 30–77 % від ВВП.

Відтак, національний ринок недержавного пенсійного страхування, як і недержавного соціального страхування загалом є практично нерозвинутим та має ще дуже велику потенційну ємність. Для її визначення, скористаємось методикою, розробленою Л.Кривенко та О.Мелешко, які пропонують розраховувати показник т.з. “рівня активної участі населення в НПЗ” (ефективність пенсійної активності – ЕПА) [6, с. 186–187].

$$ЕПА = \frac{Ч_{кф}}{ЕАН_3}, \quad (1)$$

де $ЕПА$ – фактичний рівень пенсійної активності населення країни чи регіону; $Ч_{кф}$ – кількість укладених пенсійних контрактів з фізичними особами; $ЕАН_3$ – чисельність зайнятих економічною діяльністю.

Для визначення потенційної можливості зростання ринку недержавного пенсійного страхування розраховують показник рівня потенційної можливості розвитку ($ЕПА_{потенц}$), що становить різницю між потенційно можливим рівнем ЕПА (дорівнює 1) та фактичним його значенням [6 с. 186–187].

$$ЕПА_{потенц} = 1 - ЕПА \quad (2)$$

Однак, на наш погляд застосування на практиці запропонованої методики не може приносити адекватних результатів. Так, автори перебільшили потенційну можливість розвитку ринку недержавного пенсійного страхування на сучасному етапі, припустившись, на перший погляд, незначної неточності у формулі, адже чисельність реально зайнятого населення $ЕАН_3$ при розрахунку $ЕПА$ буде дещо меншою, бо реально особа буде зацікавленою приймати у накопичувальному пенсійному страхуванні у віці 18 – 45 років максимально, оскільки чим коротший період участі у пенсійній програмі, тим вона є менш вигідною. При наближенні пенсійного віку така зацікавленість значно знижується. Вважаємо, що 45 років – це оптимальний вік, після досягнення якого участь у пенсійних накопичувальних програмах буде невиправданою. Тому замість зайнятого населення (у віці 15–70 рр.) ми будемо використовувати ту частину зайнятого населення працездатного віку (16–59 рр.), якій на момент обрахунку є 18–45 років (т.з. потенційні учасники у 2018 р.). В чисельнику слід подати чисельність осіб, що мають накопичувальні рахунки корпоративного, професійного та індивідуального характеру вкладення, оскільки ринок також потенційно може насититись переважно завдяки корпоративному та професійному пенсійному страхуванню (більшість зайнятого населення є найманими працівниками). Тому, пропонується дещо уточнена формула розрахунку $ЕПА$.

$$EPA = \frac{Ч_{КФ}}{EАН_{3(18-45p)}} , \quad (3)$$

де EPA – фактичний рівень пенсійної активності населення країни чи регіону; $Ч_{КФ}$ – кількість осіб, які або на користь яких здійснюються пенсійні накопичення; $EАН_{3(18-45p)}$ – чисельність зайнятих економічною діяльністю у віці 18–45 років (приблизно 75 % від загальної чисельності).

Чисельність зайнятих економічною діяльністю у віці 18–45 років – 12905,55 тис. осіб, що становить близько 75 % від загальної чисельності зайнятого населення працездатного віку. Чисельність осіб, які або на користь яких здійснюються пенсійні накопичення у 2018 р. становить 658,28 тис. осіб [11].

Здійснивши розрахунки відповідно до формули 3 величина ЕПА за 2018 р. буде коливатись в межах 0,05. Відповідно, потенційна можливість освоєння ринку недержавного пенсійного страхування становитиме 0,95. Тобто чисельність потенційних учасників найближчим часом потенційно може зрости до 10 разів, обсяг залучених фінансових ресурсів – набагато більшим, оскільки особа може сплачувати внески і до кількох НПФ чи страхових компаній, та й сам розмір внесків може зрости.

Гіпотетично все зайняте населення може приймати участь в НПЗ, але при умові багаторічного функціонування даного ринку. Тоді початкова формула 2 буде справедливою лише при умові застосування прогнозних показників.

Таким чином, українським законодавством та реально функціонуючим ринком з недержавного накопичувального соціального страхування надається досить широкий спектр таких послуг, при якому практично кожна особа може підібрати для себе програму, яка найбільше відповідатиме її потребам.

Підтвердженням результатів проведених розрахунків є висновки соціологічних опитувань громадян, що проведено Агенством фінансових ініціатив, щодо їх відношення до організацій, які здійснюють недержавне соціальне страхування та можливості їх участі у пропонуваніх ними програмах. Опитування також включало більш детальні запитання, т.з. аналіз за чинниками, що стимулюють та стримують першу та другу групу респондентів ставати учасниками добровільного соціального страхування, зокрема пенсійного [7, с. 9–13].

Отже, з проведеного аналізу даного опитування випливає, що керівники українських підприємств є значно більше фінансово свідомі від своїх працівників, оскільки факт потенційної підтримки необхідності участі у недержавному соціальному страхуванні є набагато вищим. Навіть найбільш песимістичні з їх числа повністю не заперечують можливості участі у вищезазначених програмах. І якщо для працівників негативними обставинами є недовіра та важке матеріальне становище, то керівники основною причиною своєї перестороги до недержавного пенсійного страхування вважають суттєвий брак інформації.

Зауважимо, що окремі громадяни досить часто відсутність усвідомленої потреби у добровільному соціальному страхуванні пояснюють нестачею коштів. Ну а стосовно недовіри, то у більшості випадків – це, як і в працевдавців, той самий прояв браку інформації плюс ті ж стереотипи підсилені перманентними кризами у вітчизняному фінансовому секторі, оскільки пересічний громадянин ще не має досвіду настільки критично мислити, як керівники фірм.

З огляду на це, для популяризації та розвитку недержавного пенсійного страхування, насамперед, слід робити акценти на залученні працевдавців (через програми корпоративного страхування життя та недержавного пенсійного забезпечення). Адже, при достатній мотивації керівників зі сторони держави та представників даного сегменту ринку саме вони зможуть стати

з'єднуючою ланкою між страховиками разом з НПФ і банками та фізичними особами (споживачами цих послуг).

Вважаємо за доцільне здійснити порівняльний аналіз переваг та недоліків участі, насамперед працедавців, у пенсійних програмах НПФ та компаній зі страхування життя (СК Life). Так, ЗУ “Про недержавне пенсійне забезпечення” регламентує діяльність трьох рівноправних учасників пенсійної реформи: страхових компаній, банків та пенсійних фондів. Зосередимось на дослідженні двох перших, оскільки банківські установи на сьогоднішній день не є конкурентними учасниками даного ринку.

В загальному законодавство дає вибір для працедавця щодо його участі у недержавному пенсійному забезпеченні: по-перше – можна створити власний корпоративний НПФ, по-друге – долучитись до програм відкритого НПФ, по-третє – укласти договір із компанією зі страхування життя.

Перший шлях доступний лише великим і успішним компаніям, оскільки потребує залучення значних капіталовкладень. Тільки необхідне програмне забезпечення має вартість близько \$400 тис., окрім цього ще слід додатково врахувати вартість обладнання для його функціонування. Поточні витрати на утримання всіх інститутів, потрібних для нормальної діяльності НПФ, становитимуть приблизно \$20–30 тис. щомісячно. Однак, така інвестиція швидко окупиться, якщо використовувати залучені кошти для фінансування власного підприємства. Незважаючи на те, що законодавство обмежує право спрямовувати лише 5-10 % загальної вартості пенсійних активів, окремі спеціалісти стверджують, що за допомогою доступних засобів цю норму досить просто довести до 40-60 %, а для компаній з серйозними можливостями використання складних фінансових механізмів – до 80–100 % [10].

Інші підприємства постають перед вибором між відкритими НПФ і лайфовими компаніями. Важливою перевагою після 2003 р. стало те, що підприємство, яке бере участь у програмі пенсійного забезпечення має право сформовані кошти віднести до валових витрат (що звільняє їх від оподаткування – 18 %). Вважаємо, що за умов кадрового голоду, що породжений хвилею міграції в країни ЄС, участь у пенсійних програмах є важливою складовою мотивації персоналу, що дозволяє додатково мотивувати співробітників, знижуючи тим самим плінність кадрів, “втримати” висококваліфікованих фахівців тощо.

Щодо переваг компаній зі страхування життя, то вони дозволяють вибудувати більш гнучку систему стимулювання персоналу. До прикладу, у договорі страхування життя можна прописати, що пенсійні накопичення стають власністю працівника лише після визначеного строку роботи на підприємстві, виконання певного проекту чи досягнення інших об'єктивних та наперед відомих цілей (показників). В іншому випадку, кошти спрямовуються на пенсійне забезпечення інших співробітників (це принцип “страхування робочого місця”). У недержавних пенсійних фондах законодавчо визначено, що гроші з моменту виплати в НПФ стають власністю працівника, що є вигідніше для працівника, однак стає додатковим ризиком для працедавця.

Окрім цього, до переваг страхування життя відносять можливість виплачувати довічну пенсію, “пенсію подружжя”, гарантувати мінімальний розмір майбутньої пенсії, а також додатково надавати страховий захист за обраними життєвими ризиками тощо. Участь у програмі НПФ передбачає виплату пенсії на визначений період, що з одного боку, дає можливість набагато легше прорахувати та спланувати, але з іншого – особі вкрай важко зробити вибір того, скільки років вона ще житиме на пенсії. Страхова організація дає можливість одержувати пенсію ще до досягнення пенсійного віку, відміну від НПФ.

Водночас, перевагою НПФ є використання більш прозорих схем як оподаткування, так і нарахування розміру пенсій. Так, якщо в пенсійних фондах в основі розміру майбутніх виплат закладено інвестиційний дохід, то у компаніях зі страхування життя актуарні розрахунки базуються на теорії ймовірностей. Тому страховикам, часом, дуже важко пояснити клієнтові, чому необхідно робити саме такі внески, щоб одержати бажаний розмір пенсії. Подібні ускладнення виникають тому, що в ході розрахунку величини пенсії береться до уваги маса ймовірнісних параметрів, а також статистика, яка накопичувалася в державі й перестраховальних компаніях сторіччями [10]. Також, доволі важливим чинником, що впливає на вибір як працедавця, так і окремої фізичної особи є рівень інвестиційного доходу та/або індексації накопичених коштів, що в умовах сучасної інфляційної економіки є актуальним. Сьогодні, окремі страхові установи навіть почали пропонувати укладання договорів у іноземній валюті, оскільки довіра громадян зберігати кошти у перманентно девальвуючій гривні є вкрай низькою.

Висновки та перспективи подальших досліджень

Проведений порівняльний аналіз ще раз підтверджує правильність підходу держави щодо запровадження об'язкової накопичувальної пенсійної системи, оскільки тут поєднано у єдиний фінансовий механізм роботу НПФ, компаній зі страхування життя та банківських установ, тим самим частково нівельовано вищезазначені ризики. Відтак процес формування та виплати пенсійних ресурсів є максимально диверсифікованим: процес накопичення внесків здійснює НПФ, формуючи із них інвестиційний портфель (як за ступенем ризику, так і за сферами вкладення коштів), всі дії із управління активами покладено на банк-зберігач, а функцію виплати пенсій покладено на страхові компанії, які забезпечують довічність та різноманітність програм.

В загальному, буде доцільним вказати на спільні переваги та недоліки системи недержавного пенсійного страхування, оскільки, незважаючи на те, що НПФ та страхові компанії являються конкурентами по-суті одного ринку, сумарний, агрегований ефект від залучення ними населення буде спільним здобутком у розвитку сектору фінансових послуг вітчизняної економіки.

До його переваг віднесемо, по-перше, розмір виплат у даній системі насамперед залежить від бажання застрахованої особи та її матеріального стану (працедавця). По-друге, недержавне соціальне страхування є невіддатне впливу “старіння населення” та процесам тінізації ринку праці. По-третє, у випадку з накопичувальним пенсійним страхуванням є присутнім нарахування інвестиційного доходу, що дозволяє індексувати нагромаджені кошти на рівень інфляції та одержувати додатковий прибуток. По-четверте, законодавством передбачено режим пільгового оподаткування для підприємств-страховальників та застрахованих осіб. По-п'яте, підприємство-засновник корпоративного пенсійного фонду має змогу інвестувати частину активів корпоративного пенсійного фонду.

До основних недоліків недержавного пенсійного страхування відносять, по-перше низький рівень доходів громадян, що є причиною спрямування практично усіх зароблених коштів на поточне споживання та робить добровільне страхування недоступним для більшості населення України. По-друге, низька фінансова грамотність та постійна нестабільність у державі зумовили зростання недовіри населення до різного роду фінансових інституцій, в т.ч. і тих, що займаються недержавним соціальним страхуванням. По-третє – низький рівень розвитку вітчизняного фондового ринку здійснює ряд перешкод в управлінні активами пенсійних фондів, страхових організацій та банківських установ. По-четверте, погано відпрацьована схема захисту пенсійних накопичень є досить значним чинником ризику при здійсненні даного виду діяльності. По-п'яте, затягування в Україні протягом останніх років процесу впровадження в

життя державної накопичувальної пенсійної системи гальмує подальший розвиток недержавного пенсійного страхування, оскільки як в обов'язковій, так і в добровільній складових основними суб'єктами цих процесів виступають ті самі фінансові інститути (НПФ, компанії зі страхування життя, банківські установи-зберігачі, компанії з управління активами і т. д.). Відтак, ефективне запровадження обов'язкової накопичувальної складової потенційно має здійснити популяризацію недержавної.

Отже, хоча і результати проведених вище розрахунків вказують на величезний потенціал зростання ринку недержавного пенсійного забезпечення та страхування життя, в умовах постійної нестабільності вітчизняної соціально-економічної системи його розвиток у найближчій перспективі спрогнозувати доволі проблематично. Вважаємо, що держава повинна докласти максимум зусиль для створення сприятливих умов щодо розвитку вітчизняного ринку фінансових послуг, оскільки: по-перше – акумульовані на тривалий період часу пенсійні кошти будуть величезним інвестиційним ресурсом для економіки, яка десятиліттями потребує “довгих позик”; по-друге – дана система виконуватиме роль “фінансового амортизатора” при настанні економічних шоків; по-третє – дана система забезпечує баланс між економічною ефективністю та соціальною справедливістю, що в умовах розбудови в Україні соціально-орієнтованої моделі ринкової економіки та інтеграції до Європейського Союзу являється одним із основних пріоритетів розвитку сучасного суспільства.

Список літератури

1. Закон України “Про недержавне пенсійне забезпечення” від 09.07.2003 р. за № 1057-VI (остання редакція від 27.07.2010) // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 47–48. – С. 372. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>
2. Закон України “Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування” від 09.07.2003 р. за № 1058-XV (остання редакція від 09.02.2011) // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 49–51. – С. 376. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>
3. Закон України “Про страхування” від 07.03.1996 р. за № 85/96-ВР (поточна редакція від 15.01.2011) // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 18. – С. 78. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>
4. Динаміка валових страхових премій та виплат по страхуванню життя у 2015-2017, 1 кв. 2018. Режим доступу: <https://forte-life.com.ua/ua/news-ru/strahoviy-rinok-ukrani-dinamka-za-kvartal-2018-roku/>
5. Кількість страхових компаній має тенденцію до зменшення // FinPost.– Режим доступу: <https://finpost.com.ua/news/9866>
6. Кривенко Л.В. Населення як чинник розвитку недержавного пенсійного забезпечення / Л.В. Кривенко, О.В. Мелешко // Актуальні проблеми економіки. – 2010. – № 1 (103). – С. 185–191.
7. Недержавні пенсійні фонди України та загальнообов'язкова накопичувальна пенсійна система // Аналітичний звіт за результатами дослідження. – К.: Агентство фінансових ініціатив. – 2007. – 18 с.
8. Панченко І. Недержавне пенсійне забезпечення в Україні: стан і перспективи розвитку. Управління розвитком.– 2015, № 5 (102), С. 43–44.
9. Підсумки розвитку системи недержавного пенсійного забезпечення за 2018 рік. – Режим доступу: https://www.nfp.gov.ua/files/OgliadRinkiv/NPF/OsnPokazn/NPF_II_kv_2018.pdf
10. Роль та місце компаній зі страхування життя у здійсненні пенсійної реформи в Україні. – Режим доступу: <http://soskin.info/ea/2004/11-12/20041103.html>
11. Чисельність зайнятого населення у 2018 р. Державна служба статистики України. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2018/rp/rp_reg/reg_u/ean_2018u.htm

Referents

1. Zakon Ukrainy “Pro nederzhavne pensiyne zabezpechennya” [Law of Ukraine “Of Non-State Pension Provision”] vid 09.07.2003 r. № 1057-VI (ostannya redaktsiya vid 27.07.2010) // Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrainy. – 2003. – No 47–48. – a. 372. – Retrieved from: URL: <http://zakon1.rada.gov.ua> (in Ukrainian).

2. Zakon Ukrainy "Pro zahal'noobov'yazkove derzhavne pensiyne strakhuvannya" [Law of Ukraine "On Compulsory State Pension Insurance"] vid 09.07.2003 r. za № 1058-KHV (ostannya redaktsiya vid 09.02.2011) // Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrainy. – 2003. – No 49–51. – a. 376. – Retrieved from: URL: <http://zakon1.rada.gov.ua> (in Ukrainian).
3. Zakon Ukrainy "Pro strakhuvannya" [Law of Ukraine "On Insurance"] vid 07.03.1996 r. za № 85/96-VR (potochna redaktsiya vid 15.01.2011) // Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrainy. – 1996. – No 18. – a. 78. – Retrieved from: URL: <http://zakon1.rada.gov.ua> (in Ukrainian).
4. Dynamika valovyykh strakhovykh premiy ta vyplat po strakhovannu zhyttya u 2015-2017, 1 kv. 2018 [Dynamics of gross insurance premiums and life insurance payments in 2015-2017, 1 q. 2018]. Retrieved from: URL: <https://forte-life.com.ua/ua/news-ru/strahoviy-rinok-ukrani-dinamka-za-kvartal-2018-roku/> (in Ukrainian).
5. Kil'kist' strakhovykh kompaniy maye tendentsiyu do zmenshennya [Number of insurance companies tends to decrease] // FinPost.– Retrieved from: URL: <https://finpost.com.ua/news/9866> (in Ukrainian).
6. Kryvenko L.V. Naselennya yak chynnyk rozvytku nederzhavnoho pensiynoho zabezpechennya [Population as a factor in the development of non-state pension provision] / L.V. Kryvenko, O.V. Meleshko // Aktual'ni problemy ekonomiky. – 2010. – No 1 (103). – pp. 185–191 (in Ukrainian).
7. Nederzhavni pensiyne fondy Ukrainy ta zahal'noobov'yazkova nakopychuval'na pensiyne systema [Non-state pension funds of Ukraine and mandatory pension system] // Analitychnyy zvit za rezul'tatamy doslidzhennya. – K.: Ahent-stvo finansovykh initsiatyv. – 2007. – 18 p (in Ukrainian).
8. Panchenko I. Nederzhavne pensiyne zabezpechennya v Ukraini: stan i perspektyvy rozvytku [Non-state pension provision in Ukraine: the state and prospects of development]. Upravlinnya rozvytkom.– 2015, No 5 (102), pp. 43–44 (in Ukrainian).
9. Pidsumky rozvytku systemy nederzhavnoho pensiynoho zabezpechennya za 2018 rik [Results of the development of the non-state pension system for 2018]. Retrieved from: URL: https://www.nfp.gov.ua/files/OgliadRinkiv/NPF/OsnPokazn/NPF_II_kv_2018.pdf (in Ukrainian).
10. Rol' ta mistse kompaniy zi strakhuvannya zhyttya u zdiysnenni pensiynoi reformy v Ukraini [The role and place of life insurance companies in the implementation of pension reform in Ukraine]. Retrieved from: URL: <http://soskin.info/ea/2004/11-12/20041103.html> (in Ukrainian).
11. Chysel'nist' zaynyatoho naselennya u 2018 r [Employment in 2018]. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. – Retrieved from: URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2018/rp/rp_reg/reg_u/ean_2018u.htm (in Ukrainian).

N. M. Zelenko, V. A. Zelenko*

Lviv Polytechnic National University

*Ivan Franko National University of Lviv

ANALYSIS OF THE PRIVATE PENSION INSURANCE MARKET IN UKRAINE: SOCIO-ECONOMIC DIMENSION

© Zelenko N. M., Zelenko V. A. 2019

This article is devoted to the research of socio-economic aspects of private pension insurance in Ukraine.

Article Goals:

- 1) analyze the functioning of private pension market and life insurance by using a comparative assessment of statistical data;**
- 2) calculate the relevant analytical indicators that characterize the potential options for the further development of private pension provision;**
- 3) sum up, draw conclusions and recommendations.**

In this article, the authors analyze the core changes in the functioning of private pension system insurance in Ukraine. The most important problem hampering the development of private pension provision system is the rejection of it as an alternative to the state system. Another problem

that hinders the spread of this type of financial services in Ukraine is the low financial awareness of the people, while the degree of spread of financial services in Ukraine is lower than in the European Union.

The features of the functioning of private pension funds and life insurance companies are analyzed. In 2018, private pension funds showed the better growth rates of accumulated resources in comparison with insurance companies, almost in 2.3 times. Size of their retirement benefits, was three times more than insurance companies. However, in general for 2017-2018 private pension funds and life insurance companies showed a similar increase in the number of attracted persons and the amount of accumulated resources. A comprehensive assessment of all the indicators surveyed during this period indicates that private pension funds are somewhat more stable in their activities than life insurance companies.

The capacity of the pension insurance market has been calculated and indicated on the prospects for its further development. So the level of pension activity of the people in 2018 ranges near 0.05. Accordingly, the potential development of the private pension insurance market is 0.95. The number of potential participants in the near future can potentially increase up to 10 times, the volume of attracted financial resources may increase even more, as a person can pay contributions to several NPFs or insurance companies, and the amount of contributions may increase.

A comparative analysis of the participation of employers and employees in private pension funds and life insurance companies has been conducted, in which the respective advantages and disadvantages for both spheres has been highlighted. The results indicate that managers of Ukrainian enterprises are significantly more involved in voluntary pension programs than their employees. Therefore, in order to promote and develop private pension insurance, attracting employers should be priority (through corporate life insurance and private pension provision programs).

The results of the study of theoretical and practical materials allowed to identify the positive and negative aspects of the proposed innovations, to draw up relevant conclusions, and to make recommendations on participation in the voluntary component of the pension system of Ukraine. In general, in the conditions of constant instability of the domestic socio-economic system, the development of private pension insurance in the near future is quite problematic to predict.

Key words: pension insurance, pension system, pension reform, retirement age, insurance record, private pension insurance, private pension fund, life insurance company.